

בסוף מאי דיווח המודיעין הבריטי על שתי ספינות חשודות שיצאו את נמל פיראוס. בצי הניחו את ההנחה המחמירה כי הספינות מפליגות ישירות לארץ ישראל במהירותן המכסימלית. לפיכך נפרשו סיורים ימיים מתוגברים החל מה-1 ביוני והופעל מטוס סיור מדגם 'לנקסטר' שסייר וסרק את נתיבי השייט עד טווח 100 מייל מחופי הארץ.¹ הכוננות המוגברת נמשכה 5 ימים, משלא נמצאו הספינות הורדה הכוננות.²

המודיעין לא טעה. ב-31 במאי אכן יצאו מפיראוס שתי ספינות מעפילים קטנות: 'חביבה רייך' ו'רפי'. 'חביבה רייך' הייתה ספינת עץ בדחי 210 טון מצוידת במנוע דיזל ובמפרש גף לעזר. שמה המקורי היה Aghios Andreas והיא נרכשה על ידי צוות המוסד ביוון שכלל את אהוד אבריאלי, יאני אבידוב ולוי שבט. הרכישה נעשתה באמצעות סוכן מקומי, בפיראוס.³

לאחר רכישתה הגיעו לספינה אריה קפלן ושמואל ינאי, אנשי פלי"ם שנועדו ללוותה ושלום בורשטיין שנועד להפליג כ'גדעוני'. השלישייה השתלבה בהכנת הספינה ובהמשך הצטרף גם ה'גדעוני' אברהם ליכובסקי. ההכנות כללו התקנת דרגשים ל-350 נוסעים והוספה של שתי סירות הצלה. במקביל להכנת הספינה הוכנה ספינה קטנה בשם 'רפי', שנקראה על שמו של הצנחן הארצישראלי רפאל רייס ז"ל שנתפס ונרצח על ידי הנאצים בסלובקיה בשלהי 1944.⁴

התכנית הייתה שב'רפי' ישוטו 120 מעפילים את רוב הדרך ובמרחק יממה מחופי הארץ (כ-150 עד 200 מייל) יעברו המעפילים ל'חביבה רייך'. תכנית זו נועדה להקל את הצפיפות במשך ימי ההפלגה הראשונים ומצד שני שלא לסכן שתי ספינות בתפישה והחרמה. למפקדה של 'חביבה רייך' התמנה אריה קפלן (קיפי) ולמפקדה של 'רפי' מונה שמואל ינאי (סאמק). להשטת הספינות גויסו שני רבי חובלים ומספר אנשי צוות יווניים.⁵

עם סיום ההכנות יצאו הספינות ועגנו במפרץ קטן שם המתינה להם ספינה שלישית ועליה המזון והמים המיועדים להפלגה. אחרי ההצטיידות המשיכו הספינות והפליגו

¹ ראו נספח ב' לעיל.

² ניניאן – פטרול, עמ' 50.

³ אהרוני – מטות, עמ' 56.

⁴ שם, שם.

⁵ אמ"ה, תיק 'חביבה רייך', מאת שמואל ינאי (סאמק), אל מפקדת הפלי"ם, דו"ח מפקד האנייה, 11.6.46.

לכף סוניון, כשלושים מייל דרומית מזרחית לפיראוס, לצורך העמסת המעפילים. המעפילים שהו אותה עת בשני מחנות הכשרה במרחק הליכה מחוף ההעמסה.⁶ ב-2 ביוני הובלו המעפילים אל החוף. 'רפי' עגנה ליד סלע גדול שבלט מהחוף, 'חביבה רייק' נצמדה לדופן ה'רפי'. המעפילים טיפסו על כבש שהונח בין ה'רפי' ובין הסלע והתמקמו בספינות. בשעה 23:30 הסתיימה ההעמסה והספינות יצאו לדרך. במהלך ההפלגה שמרו הספינות על קשר אלחוט, איתות אור ודגלים בינהן.⁷ התכנית חייבה אותן להפליג בטווחי ראייה זו מזו כדי שלא תיווצר בעיית חבירה ביום שתוכנן למפגש. הטווח שנקבע מראש היה 1,000 יארד.⁸ הפלגה בצורה כזו דורשת מיומנות וניסיון או לחליפין שימוש תכופ במכשיר הקשר, בעיקר בלילה. לפנות בוקר עברו הספינות בקרבת האי סירוס והמשיכו לכיוון מעבר הסקרפנטו.⁹

לאחר יממה החלו מי השתייה לאזול והספינות נאלצו לעגון ליד האי סקרפנטו לצורך מילוי המכלים. את הלילה עשו בעגינה בקרבת האי, רבי החובלים חששו ממוקשים שנסחפו משדות קרובים שהונחו במהלך המלחמה ולא הסכימו לעבור את המייצר בחשיכה. בבוקר יצאו הספינות והמשיכו דרום מזרחה לכיוון פורט סעיד.¹⁰

ב-5 ביוני בשעה 18:00 בהיותן כ-130 מייל צפונית לאלכסנדריה נצמדו הספינות זו לזו ומעפילי ה'רפי' ומפקדה עברו ל'חביבה רייק'. הים היה נוח וההעברה נמשכה כחצי שעה.¹¹ הצוות היווני עבר ל'רפי' וחזר עמה ליוון וכך גם ה'גדעוני' ליכובסקי. מעתה הושטה 'חביבה רייק' על ידי אנשי פלי"ם בלבד, הפיקוד היה בידיו של אריה קפלן (קיפי). ב-6 ביוני, לפני הצהריים התגלו בתיה הגבוהים של העיר דומייט במרחק 30 מייל, הספינה תיקנה את נתיבה לכיוון פורט סעיד ולקראת ערב זיהו הצופים את אורותיה. למחרת, בבוקר ה-7 ביוני בשעה 10:00 כשהייתה הספינה כ-40 מיל צפונית מערבית לאל עריש עבר מעליה מטוס בגובה נמוך ואחר כך חג מעליה מספר פעמים, המטוס היה בריטי.¹²

ב-6 ביוני הגיע למפקדת הצי באלכסנדריה דו"ח בו נכתב כי אחת משתי הספינות שיצאו מיוון סבה על עקבותיה ב-6 ביוני והשנייה צפויה להגיע לחופי הארץ ב-7

⁶ אהרוני – מטות, עמ' 57.

⁷ אמ"ה, תיק 'חביבה רייק', מאת שמואל ינאי (סאמק), אל מפקדת הפלי"ם, דו"ח מפקד האנייה, 11.6.46.

⁸ מידת אורך ימית הקרובה למטר. יארד אחד (שלושה 'רגליים') הוא 91.44 ס"מ.

⁹ אמ"ה, תיק 'חביבה רייק', מאת שמואל ינאי (סאמק), אל מפקדת הפלי"ם, דו"ח מפקד האנייה, 11.6.46.

¹⁰ אהרוני- מטות, עמ' 57.

¹¹ אמ"ה, תיק 'חביבה רייק', מאת שמואל ינאי (סאמק), אל מפקדת הפלי"ם, דו"ח מפקד האנייה, 11.6.46.

¹² Admi 19518, מאת SNOA (אל"מ רובסון) אל מפקד צי הים התיכון, דו"ח יירוט 'חביבה רייק', 26.6.46 (נמצא באת"ה).

ביוני¹³ מאחר והפיצול נערך בלב ים וידיעת המודיעין פורסמה שעות ספורות אחריו ניתן להעריך שהמודיעין הבריטי האזין לתקשורת בין הספינות.

המטוס שחג מעל הספינה היה מדגם 'וורוויק', הוא נשלח בעקבות ידיעת המודיעין, היה זה אחד מסיוריו הראשונים של צוות המטוס במשימה.¹⁴ המטוס הבחין בספינת חופים קטנה עם תורן אחד ומוט מאריך קדמי (Bowsprit) הוא סיווג את המטרה כחשודה והמשחתת 'סאומרז' (H.M.S Saumarez) שהייתה בקו הסיור הדרומי יצאה ליירטה ולהשיג זיהוי סופי.¹⁵ באותה עת הייתה המשחתת 'וולאג' (Volage H.M.S) עסוקה גם היא בזיהוי ספינה קטנה שנראתה חשודה, אך בהמשך הסתבר כי זו הייתה ספינת מבריחי סמים, לא קשורה להעפלה.¹⁶

כשהתקרבה ה'סאומרז' לספינה עליה דיווח ה'וורוויק' נראה היה למלווים שה"משחק" נגמר. הם הורידו את הדגל המצרי והניפו במקומו את דגל ישראל. על הדפנות נתלו שלטים הנושאים את השם 'חביבה רייק'. חביבה רייק היה שמה של צנחנית ארץ ישראלית שפעלה בשירות הבריטים במהלך המלחמה, נתפסה ונרצחה על ידי הנאצים בסלובקיה בשלהי 1944. השימוש בשמה נועד להביך את הבריטים על שאינם מוקירים תודה לאלה שסייעו להם במלחמה.¹⁷

למרות שהזדהתה לא אפשרה הספינה למלחי ה"סאומרז" שהתקרבו אליה בסירה לעלות על סיפונה, היא תמרנה בפראות. תמרוני ההתחמקות נמשכו עד חצות ובשלב מסוים נזרקו חביות ברזל למים כדי להטעות מפעילי המכ"ם במשחתת ולהסיט את תשומת הלב מהאנייה ל"מטרה החדשה".¹⁸

תוך כדי תמרונים התקרבה הספינה לחוף אשקלון ובשעה 01:45 כשחצתה את קו שלושת המייל ירתה המשחתת צרור קצר מתותח 40 מילימטר לפני חרטומה והספינה נעצרה.¹⁹ המלווים חיבלו במנוע האנייה ונטמעו בין המעפילים. צוות השתלטות המורכב מלחים ושוטרים שהגיעו בסירת משטרה עלה על סיפונה. המלחים הבריטיים ניסו להניע את המנוע, ללא הצלחה, ולבסוף ויתרו והמשחתת גררה את האנייה לנמל חיפה כשסירת המשטרה מלווה אותן. המעפילים הועברו למחנה המעצר בעתלית, צוות מלווים לא זוהה והצליח לחמוק בשלב הירידה מן

¹³ שם, שם.

¹⁴ שם, שם.

¹⁵ שם, שם.

¹⁶ שם, שם.

¹⁷ אמ"ה, תיק 'חביבה רייק', מאת שמואל ינאי (סאמק), אל מפקדת הפל"ם, דו"ח מפקד האנייה, 11.6.46.

¹⁸ שם, שם.

¹⁹ Admi 19518, מאת SNOA (אל"מ רובסון) אל מפקד צי הים התיכון, דו"ח יירוט 'חביבה רייק', 26.6.46 (נמצא באת"ה).

האנייה.²⁰ הבריטים לא הצליחו לקשור את האנייה לארגון כל שהוא. להבדיל מיתר האניות שנתפסו מתחילת השנה לא נמצאו באנייה מצרכי מזון שיקשרו את הפלגתה לאונר"א (UNRA) או למחסני הצבא הבריטי. האנייה סווגה כיוזמה מקומית של יהדות יוון ולא שויכה לארגון ה'הגנה' או ארגון ציוני אחר.²¹

ניתן לשער כי הצורך בתקשורת בין שתי הספינות היה בין הגורמים ללכידתה של הספינה ומכאן ללמוד גם על יכולות ההאזנה של המודיעין הבריטי לאניות המעפילים.

²⁰ אמ"ה, תיק 'חביבה רייק', מאת שמואל ינאי (סאמק), אל מפקדת הפלי"ם, דו"ח מפקד האנייה, 11.6.46

²¹ ניניאן – פטרול, עמ' 50.